ระดับชาติ

ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา

ห้องประชุมย่อยที่ ๕ ห้อง ๔๐๗

อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

National Conference Group 05 : Buddhist Studies and Philosophy

(Room 407)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

๑. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธ์จันทร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การศึกษาขันติบารมีของพระโพธิสัตว์ : กรณีพระจันทกุมาร
A Study Of Khantiparami Of Bodhisatta : A Case Study Of Phachanthakhumara

พระครูวิบูลปัญโญภาส (สุริยา จอมแก้ว)*
พระมหาสุพัตร์ วชิราวุโธ, ดร.**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาเรื่องขันติบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาเรื่องขันติบารมีของพระจันทกุมาร ๓) เพื่อวิเคราะห์การใช้ขันติบารมีของพระจันทกุมาร

ผลการศึกษาพบว่า ขันติบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา คือความอดทนความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง และนักวิชาการทางศาสนาให้ความหมายที่ตรงกันว่าขันติบารมีเป็นหนึ่งในทศชาติที่พระโพธิ์สัตว์ต้องบำเพ็ญ ต้องมีความอดทนอย่างยิ่งยวด ลักษณะ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดขันติบารมี คือ พระโพธิสัตว์ตั้งใจบำเพ็ญขันติบารมีอย่างยอดเยี่ยมและสูงสุดโดยมี ๓ ลักษณะ คือ ๑) ความอดทนด้วยอำนาจการอดกลั้นเอาไว้ ๒) ความอดทนเป็นเดชเผาผลาญกิเลสอย่าหยาบป้องปรามกิเลสระดับกลางด้วยอำนาจแห่งสมาธิ ๓) ความอดทนจนข่มกิเลสได้และสามารถหยุดยั้งขบวนการเคลื่อนไหวของกิเลสให้ขาดลงสูญสลายไปด้วยอำนาจแห่งวิปัสสนาปัญญา การบำเพ็ญขันติบารมีก็มีหลายประเภท และระดับของขันติบารมี ๓ขั้นคือขันติบารมี(ธรรมดา) ขันติอุปบารมี (กลาง) ขันติปรมัตถบารมี (สูงสุด)

ขันติบารมีของพระจันทกุมารพบว่า ชาดกเรื่องนี้แสดงถึงการบำเพ็ญขันติบารมี คือ ความอดทน มีเรื่องเล่าว่า จันทกุมารเป็นโอรสของพระเจ้าเอกราช เคยช่วยประชาชนให้พ้นจากคดี ซึ่งกัณฑหาลพราหมณ์ ราชปุโรหิตาจารย์รับสินบนตัดสินไม่เป็นธรรม ประชาชนก็พากันเลื่อมใสเปล่งสาธุการ ทำให้กัณฑหาลพราหมณ์ผูกอาฆาตในพระราชกุมาร. เมื่อพระเจ้าเอกราชทรงราชสุบิน เห็นดาวดึงสเทวโลก เมื่อตื่นจากบรรทมทรงใคร่จะทราบทางไปสู่เทวโลก ตรัสถามกัณฑหาลพราหมณ์ จึงเป็นโอกาสให้พราหมร์แก้แค้นด้วยการกราบทูลแนะนำให้ตัดพระเศียรพระโอรส ธิดา เป็นต้นบูชายัญ. พระเจ้าเอกราชเป็นคนเขลา ก็สั่งจับพระราชโอรส ๔ พระองค์ พระราชธิดา ๔ พระองค์ ไปที่พระลานหลวง เพื่อเตรียมประหารบูชายัญ

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

** อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

นอกจากนั้นยังสั่งจับพระมเหสี ๔ พระองค์ และคนอื่น ๆ อีก เพื่อเตรียมการประหารเช่นกัน แม้ใครจะทัดทานขอร้องก็ไม่เป็นผล ร้อนถึงท้าวสักกะ (พระอินทร์) ต้องมาข่มขู่และชี้แจงให้หายเข้าในผิดว่า วิธีนี้ไม่ใช่ทางไปสวรรค์ มหาชนจึงรุมฆ่าพราหมณ์ปุโรหิตนั้นและเนรเทศพระเจ้าเอกราช แล้วกราบทูลเชิญจันทกุมารขึ้นครองราชย์

วิเคราะห์การใช้ขันติบารมีของพระจันทกุมาร โดยศึกษาวิเคราะห์ใน ๔ ประการ คือ ๑) ขันติบารมีที่พระจันทกุมารบำเพ็ญ คือ เป็นชาติหนึ่งที่พระโพธิสัตว์ที่ต้องบำเพ็ญมาในชาตินี้เป็น พระจันทกุมาร ๒) มูลเหตุปัจจัยในการบำเพ็ญขันติบารมี ดังเรื่องราวที่กล่าวมาแล้วเกิดจากตัวของพระเจ้าเอกราชที่มีความโลภ อยากได้ทิพย์สมบัติ เลยทำให้พระจันทกุมารซึ่งเป็นคนดีนั้นถูกทำร้าย และอีกประการ คือ ต้องการบำเพ็ญบารมี ๓) ขั้นตอนในการดำเนินขันติบารมี คือ ขั้นตอนที่ ๑ ช่วยตนเองให้พ้นทุกข์ได้จริง ขั้นตอนที่ ๒ ทุ่มเทชีวิต สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสัตว์โลก ๔) ผลของการนำขันติบารมีมาใช้ของพระจันทกุมาร ทำให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จะได้พบความสันติสุข และการสร้างขันติบารมี ซึ่งเป็นเรื่องราวชาติหนึ่งที่พระจันทกุมารจะต้องผ่านพ้นไปได้ในที่สุด

คำสำคัญ: ขันติบารมี, โพธิสัตว์, จันทกุมาร

Abstracts

This thesis There are three objectives, namely 1) the acts of tolerance in Theravada Buddhism 2) to study the tolerance of acts moon Pediatrics 3) to analyze. The toleration of acts moon child.

The study found that: Clement Acts in Theravada Buddhism A commentary appearing in the Tripitaka is patience, patience is suffering greatly. Scholars and religious tolerance, meaning that matches that acts as one of the Ten Reincarnations at the Pho animals to perform. Must have patience devilish characteristics and factors that cause tolerance grandeur is bodhisattva to practice tolerance prestige excellent and up by three characteristics: 1) the patient, with the power to repress them 2) Patience is power. Do not be rude burning passion Suppression passion medium with the power of meditation 3) have the passion, patience and tolerance. And to stop the movement of passion torn down. Decays by the power of intellectual enlightenment. There are many types of acts, practice tolerance. And the third level of tolerance is intolerance Glory Glory (plain) stumbling tolerance Glory (center), Clement global Chippenham Road Glory (maximum).

Acts of Toleration moon Pediatrics found that this allegory represents the practice tolerance, patience is a story that criticizes. Chan is the son of God, commemorates the child. Help people out of the case. The rules for the radioactive Brahman. Royal Jaipur Indian Lahiri eyes Ecclesiastes graft judged unfairly. People began to utter devotion to the Blessed. Gus makes rules for the Brahmin tie feud in the royal child. When God made his dream of independence Pull the star worship When roused from bed, you would know the way to worship. Said Gus rules for the Brahman. It is an opportunity to Aitareya's revenge by cutting his head told him to sacrifice his son or daughter. God is a fool independence His fourth son was ordered held his daughter four to the royal court. To prepare the sacrificial death He also ordered the four he caught his wife and others to prepare for death as well. Despite protests, the request will not be as effective. Hot Dames good idea (PRA) have been threatened and declared that he was in the wrong. This is not the way to heaven The crowd, killing a Brahmin priest Public And God is banished independence Chan said then invited the boy to the throne.

Analysis of Tolerance moon acts of Pediatrics. The study analyzed four kinds: (1) tolerance criticizes the moon pediatric practice is one of the Buddha to practice in this state, a moon of Pediatrics (2) causal factor in the practice tolerance prestige. The story of that is due to God's autonomy with greed. It was heavenly treasure Makes moon child, a good man is hurt and another was to perform meritorious acts (3) steps in the implementation of tolerance prestige is step one to help himself out of his misery actually step two soul acts. To help animals (4) the effect of bringing glory to the tolerance of the moon child. You can improve quality of life To have found peace And creating tolerance Acts This is the story of one child moon will be gone eventually.

Keywords: Khantiparami, Bodhisatta, Janthaguman

๑. บทนำ

หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ด้วยการบำเพ็ญบารมีแล้วได้เสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ณป่าอิสิปตมฤคทายวันแขวงเมืองพาราณสีพระองค์ตรัสธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์เมื่อจบพระธรรมเทศนาดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลีมลทินจึงเกิดขึ้นแก่พระโกณฑัญญะจนทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบันพระโกณฑัญญะจึงกราบทูลขออุปสมบทในวันขึ้น๑๕ค่ำเดือน๘ซึ่งนับเป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลกและพระรัตนตรัยจึงเกิดขึ้นในโลกเช่นกันในวันนั้นต่อมาพระองค์ได้ทรงแสดงธรรมอื่นๆเพื่อโปรดพระปัญจวัคคีย์ที่เหลืออีก๔องค์จนบรรลุเป็นพระโสดาบันทั้งหมดหลังจากพระปัญจวัคคีย์บรรลุเป็นพระโสดาบันหมดแล้วพระองค์ทรงแสดงธรรมอนัตตลักขณสูตร[๑] ซึ่งทำให้พระปัญจวัคคีย์บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้นต่อจากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระยสะและพวกอีก ๕๔ ท่านจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

พระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวถึงสมัยที่พระพุทธองค์บำเพ็ญบารมีต่อพระอานนท์ว่าการจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าได้หรือไม่อยู่ที่ความเป็นมนุษย์ความสมบูรณ์ด้วยเพศ (ชาย)เหตุ (ที่จะได้บรรลุ พระอรหัต) ได้พบเห็นพระศาสดาได้บรรพชาสมบูรณ์ด้วยคุณ (คือได้อภิญญาและสมาบัติ) การกระทำอันยิ่ง (สละชีวิตถวายพระพุทธเจ้า) ความเป็นผู้มีฉันทะ(อุตสาหะพากเพียรมาก) และบำเพ็ญพุทธการกธรรม๑๐คือทานบารมีสีลบารมีเนกขัมมบารมีปัญญาบารมีวิริยะบารมีขันติบารมีสัจจบารมีอธิษฐานบารมีเมตตาบารมีและอุเบกขาบารมีการบำเพ็ญบารมีธรรมเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าจึงมิใช่เรื่องบังเอิญแต่เป็นการตั้งอธิษฐานจิตแล้วสมาทานเพื่อจะดำเนินไปสู่ความสำเร็จให้ได้แม้จะเกิดตายหลายแสนชาติก็ดำเนินไปเพื่อวัตถุประสงค์เดียวคือความเป็นพระพุทธเจ้าการที่พระพุทธเจ้าได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เพราะการสั่งสมบารมีของพระองค์นั่นเอง

ดังจะเห็นว่าบารมีในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายหนึ่งคือเป็นเป้าหมายของการปฏิบัติธรรมอีกความหมายหนึ่งคือเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดคือหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์๓๒มีข้อสังเกตถึงความหมายของบารมีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกดังนี้ ๑. การบำเพ็ญบารมีทั้ง๑๐ประการ ๒. ระดับขั้นของบารมีคือบารมีอุปบารมีและปรมัตถบารมี ๓.ระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์เมื่อเริ่มต้นได้รับการพยากร์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อนคือ สี่อสงไขยแสนกัป ๔. ความเต็มเปี่ยมของบารมีนั้นยังมีขอบเขตในแต่ละการบรรลุธรรมด้วยกล่าวคือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องมีความเต็มเปี่ยมของบารมีในขอบเขตที่มากกว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าและลดหลั่นลงมาตามลำดับจนถึงระดับอริยบุคคลคือพระโสดาบัน

---

[๑] วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

เรื่องราวของพระจันทกุมาร ผู้บำเพ็ญขันติบารมีก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ พระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญขันติบารมีคือความอดทนสูงสุดเพราะในอดีตมนุษย์ได้ใช้ขันติเป็นเครื่องมือขัดเกลาพฤติกรรมของตนเองให้สามารถดำเนินไปในเชิงสร้างสรรค์คุณธรรมทั้งโดยการละเลิกป้องปราม การเบียดเบียน หรือแม้กระทั่งการใช้ขันติสำหรับกำจัดกิเลสเพื่อให้ก้าวล่วงสู่สัจธรรม การสร้างสะสมบุญบารมีตามหลักพระพุทธศาสนาล้วนต้องอาศัยขันติ (ความอดทน) ในการบำเพ็ญบารมีให้นำพาไปสู่มรรคผลในอนาคตข้างหน้าทางพระพุทธศาสนากล่าวว่าขันติไม่เพียงแต่เป็นคุณธรรมที่หล่อเลี้ยงชีวิตสรรพสิ่งให้ดำรงอยู่ขันติยังนำพาบุคคลทั้งหลายให้บรรลุเป้าหมายในการดำรงชีวิต ทั้งทางกายภาพทางสังคมและทางใจรวมถึงการบรรลุประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนาคือ พระนิพพานก็ด้วยอาศัยขันติหนึ่งในคุณธรรมสำคัญกระทั่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงบำเพ็ญ ขันติธรรมเพื่อสร้างสมบารมีในการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

หากมีการศึกษาวิเคราะห์พระจันทกุมารก็ทำให้ทราบถึงปัญหาที่ขณะท่านมาบำเพ็ญขันติบารมี กล่าวคือ พระองค์ทรงต้องอดทนต่อความทุกข์ที่พระบิดาถูกยุยงโดยพราหมณ์ให้ประกอบพิธีบูชายัญ เพื่อจะได้ทิพยสมบัติ ด้วยเหตุนี้พระจันทกุมารก็ต้องใช้ความอดทน แต่การใช้ความอดทนของพระจันทกุมารไม่ว่าจะเป็นการบำเพ็ญขันติบารมีก็ดีตลอดจนมูลเหตุในการบำเพ็ญขันติบารมี ขั้นตอนในการดำเนินขันติบารมี และผลของการนำขันติบารมีมาใช้ได้อย่างไรนั้น จึงเป็นปัญหาที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจในเรื่องของพระจันทกุมารอย่างท่องแท้ และเหตุผลของการบำเพ็ญบารมีธรรมของพระจันทกุมาร รวมถึงหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักขันติหรือเกี่ยวกับเรื่องราวของ พระจันทกุมารด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเรื่องการศึกษาขันติบารมีของพระโพธิสัตว์ : กรณีพระจันทกุมารซึ่งมีการศึกษาออกเป็น ๓ ประการ คือ (๑)ศึกษาเรื่องขันติบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒)เรื่องขันติบารมีของพระจันทกุมาร (๓) เพื่อวิเคราะห์การใช้ขันติบารมีของพระจันทกุมาร

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาเรื่องขันติบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒. เพื่อศึกษาเรื่องขันติบารมีของพระจันทกุมาร

๓. เพื่อวิเคราะห์การใช้ขันติบารมีของพระจันทกุมาร

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยค้นคว้าทางเอกสารซึ่งมีลำดับ

๑. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ อรรถกถา และคัมภีร์ต่างๆ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้อง ได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตำรา เอกสาร บทความ ข้อมูลทางออนไลน์ และงานวิจัยต่างๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๓. รวบรวมข้อมูลแล้วนำมาเรียบเรียงย่อความ จากข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ คือ ข้อมูลชั้นปฐมภูมิและข้อมูลชั้นทุติยภูมิ โดยนำมาวิจัยเอกสารเกี่ยวกับขันติบารมีของพระโพธิสัตว์ : กรณีพระจันทกุมาร

๔. นำเสนอผลงานวิจัยและข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ขันติบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าขันติหมายถึงความอดทนที่แสดงถึงความอดทนทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจและภายนอกจะต้องอดทนจากสิ่งที่เข้ามากระทบจากภายนอกเพื่อให้มีความปกติของสภาพของจิตใจและร่างกายอันหมายถึงความสงบต่อภัยอันตรายทั้งที่เป็นความทุกข์ความเจ็บปวดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตลักษณะของขันติว่าขันติแปลว่าความอดทนเป็นลักษณะความเข้มแข็งของจิตใจในการพยายามทำความดีหลีกหนีจากความชั่วสถานการณ์ที่ทำให้ต้องใช้ขันติมี ๔ อย่าง ได้แก่ ๑) อดทนต่อความลำบากซึ่งเกิดจากการทำงานจนเหน็ดเหนื่อยหิวกระหายหรือถูกแดดลมฝนกระทบ ๒) อดทนต่อความทุกขเวทนาที่เกิดจากการเจ็บป่วยความไม่สบายกาย ๓) อดทนต่อความเจ็บใจเมื่อถูกผู้อื่นล่วงเกินด้วยคำด่าหรือการสบประมาท ๔) อดทนต่ออำนาจกิเลสลักษณะของขันติบารมี๓ประเภทจะอธิบายแยกแยะเอาไว้ดังนี้ ๑) ตีติกขาขันติ ความอดทนด้วยอำนาจการอดกลั้นเอาไว้หมายความว่าสะกดข่มใจไม่ลุแก่อำนาจของความโลภความโกรธความหลงปิดกลั้นไม่ให้กิเลสชนิดหยาบปรากฏผลออกมาทางกายทางวาจาข่มเอาไว้ได้อกลั้นเอาไว้อย่างเต็มที่ด้วยอำนาจแห่งศีล ๒) ตปขันติความอดทนเป็นเดชเผาผลาญกิเลสอย่าหยาบป้องปรามกิเลสระดับกลางด้วยอำนาจแห่งสมาธิซึ่งเกิดจากการเจริญสมถกรรมฐานตั้งแต่ต้จนกระทั่งได้ฌานและ ๓) อธิวาสนขันติความอดทนจนข่มกิเลสได้ปัจจัยที่ก่อให้เกิดขันติบารมีกล่าวคือพระพุทธศาสนาสอนว่ามนุษย์ต้องสร้างเสริมกระบวนการทางความคิดโดยอาศัยสัมมาทิฏฐิเสียก่อนมีข้อความในพระไตรปิฎกแสดงหลักการปรับวิธีคิดให้ถูกต้องว่า “ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฏฐิมี๒อย่างคือปรโตโฆสะและโยนิโยมนสิการโทษของการขาดความอดทน (ขันติ) ถ้าหากคนในสังคมใดไม่ได้รับการปลูกฝังคุณธรรมด้านนี้ก็จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนสูญเสียความสงบสุขและสันติภาพประโยชน์ของขันติดังที่พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงประโยชน์จากการปฏิบัติตามหลักขันติย่อมมีประโยชน์๖ประการคือ ๑) ทำให้เป็นคนหนักแน่นไม่อ่อนแอไม่ท้อถอยกล้าเผชิญชีวิตทุกชนิดได้ ๒) ทำให้บุคคลมีมารยาทที่ดีงามไม่วู่วามมักโกรธ ๓) ความอดทนช่วยพัฒนาคนให้เป็นบัณฑิตเป็นคนมีเสน่ห์น่ารัก ๔) ความอดทนเป็นบ่อเกิดของศีลสมาธิและปัญญา ๕) ความอดทนเป็นเครื่องมือตัด

ต้นเหตุของความชั่วหลายทั้งหลาย ๖) ความอดทนช่วยให้บุคคลประพฤติพรหมจรรย์บรรลุธรรมได้รวดเร็วหลักขันติเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมความประพฤติเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงามในการดำเนินชีวิตประจำวันมนุษย์ย่อมต้องพบกับสิ่งต่างๆที่เข้ามากระทบทั้งสิ่งที่น่าพึงพอใจและไม่น่าพึงพอใจส่งผลให้จิตใจหวั่นไหวไปตามอำนาจโลภะโทสะโมหะอันจะก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นโทษการนำขันติความอดทนมาประพฤติย่อมเป็นเหตุให้บุคคลควบคุมโลภะโทสะโมหะรวมตลอดถึงลดโลภะโทสะโมหะลงได้

เรื่องขันติบารมีของพระจันทกุมารพบว่าชาดกเรื่องนี้แสดงถึงการบำเพ็ญขันติบารมี คือความอดทน มีเรื่องเล่าว่า จันทกุมารเป็นโอรสของพระเจ้าเอกราช เคยช่วยประชาชนให้พ้นจากคดี ซึ่งกัณฑหาลพราหมณ์ ราชปุโรหิตาจารย์รับสินบนตัดสินไม่เป็นธรรม ประชาชนก็พากันเลื่อมใสเปล่งสาธุการ ทำให้กัณฑหาลพราหมณ์ผูกอาฆาตในพระราชกุมาร. เมื่อพระเจ้าเอกราชทรงราชสุบิน เห็นดาวดึงสเทวโลก เมื่อตื่นจากบรรทมทรงใคร่จะทราบทางไปสู่เทวโลก ตรัสถามกัณฑหาลพราหมณ์ จึงเป็นโอกาสให้พราหมร์แก้แค้นด้วยการกราบทูลแนะนำให้ตัดพระเศียรพระโอรส ธิดา เป็นต้นบูชายัญ พระเจ้าเอกราชเป็นคนเขลา ก็สั่งจับพระราชโอรส ๔ พระองค์ พระราชธิดา ๔ พระองค์ ไปที่พระลานหลวง เพื่อเตรียมประหารบูชายัญ นอกจากนั้นยังสั่งจับพระมเหสี ๔ พระองค์ และคนอื่นๆ อีก เพื่อเตรียมการประหารเช่นกัน แม้ใครจะทัดทานขอร้องก็ไม่เป็นผล ร้อนถึงท้าวสักกะ (พระอินทร์) ต้องมาข่มขู่และชี้แจงให้หายเข้าในผิดว่า วิธีนี้ไม่ใช่ทางไปสวรรค์ มหาชนจึงรุมฆ่าพราหมณ์ปุโรหิตนั้นและเนรเทศพระเจ้าเอกราช แล้วกราบทูลเชิญจันทกุมารขึ้นครองราชย์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมารราชโอรสของพระเจ้าเอกราชแห่งเมืองปุปผวดี ถูกพราหมณ์ปุโรหิตชื่อขัณฑหาละ ผู้มีจิตริษยาออกอุบายทูลยุยงให้พระเจ้าเอกราชปลงพระชนม์เพื่อทำการบูชายัญด้วยสิ่งที่สละได้ยากแล้วจะได้ไปเกิดในสวรรค์พระเจ้าเอกราชทรงหลงเชื่อจึงรับสั่งให้จับพระจันทกุมารพร้อมด้วยคนอื่นอีกเป็นจำนวนมากแล้วให้นำไปมัดไว้ที่ปากหลุมบูชายัญ แม้พระมเหสีจะทูลวิงวอนขอชีวิตพระจันทกุมารแต่พระเจ้าเอกราชก็ไม่ทรงยินยอม ท้าวสักกเทวราชจึงเสด็จลงมาช่วยชีวิตพระจันทกุมาร และทรงตำหนิการกระทำของพระเจ้าเอกราชว่าไม่ใช่ทางที่ถูกต้อง เมื่อพระจันทกุมารทรงรอดพ้นจากความตายแล้ว ประชาชนพากันรุมประชาทัณฑ์ขัณฑหาลปุโรหิตด้วยก้อนดินจนถึงแก่ความตาย และปลดพระเจ้าเอกราชออกจากตำแหน่งพระราชา แล้วขับไล่ให้ไปเป็นคนจัณฑาลอยู่นอกเมือง พร้อมทั้งอภิเษกพระจันทกุมารขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชย์สมบัติต่อไป พระจันทกุมารทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ทรงยึดมั่นอยู่ในกุศล และเสด็จไปบำรุงพระบิดาซึ่งถูกขับไล่ให้ไปอยู่นอกเมืองเป็นประจำ เมื่อสวรรคตแล้วจึงไปเกิดในเทวโลกวิเคราะห์การใช้ขันติบารมีของพระจันทกุมาร พบว่าโดยศึกษาวิเคราะห์ใน ๔ ประการ คือ (๑) ขันติบารมีที่พระจันทกุมารบำเพ็ญ คือ เป็นชาติหนึ่งที่พระโพธิสัตว์ที่ต้องบำเพ็ญมาในชาตินี้เป็นพระจันทกุมาร (๒) มูลเหตุปัจจัยในการบำเพ็ญขันติบารมี ดังเรื่องราวที่กล่าวมาแล้วเกิดจากตัวของพระเจ้าเอกราชที่มีความโลภ อยากได้ทิพย์สมบัติ เลยทำให้พระ

จันทกุมารซึ่งเป็นคนดีนั้นถูกทำร้าย และอีกประการ คือ ต้องการความหลุดพ้นเป็นพระพุทธเจ้า ๓) ขั้นตอนในการดำเนินขันติบารมี คือ ขั้นตอนที่ ๑ ช่วยตนเองให้พ้นทุกข์ได้จริง ทรงวางแบบแผนแห่งการต่อสู้หักหาญกับอุปสรรคน้อยใหญ่ ทุกๆ ชนิดแบบเย็น ๆ จนกว่าจะชนะ แต่ไม่ยอมถอยหลังแม้แต่ก้าวเดียว เป็นตัวอย่างแก่ชาวโลก การบำเพ็ญเพียรเป็นพระโพธิสัตว์นั้น ใช้เวลายาวนานมากกว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ การเกิดแล้วเกิดอีกในการบำเพ็ญตนเป็นโพธิสัตว์ต้องพบกับความทุกข์ยากมากมาย ต้องเวียนตายเวียนเกิดในสังสารวัฏ ความเป็นพระพุทธเจ้าเป็นฐานะที่เปิดสำหรับทุกคนที่มีความเพียรพยายามแม้แต่การบำเพ็ญขันติบารมีธรรมด้วย ขั้นตอนที่ ๒ ทุ่มเทชีวิต สร้างบารมีเพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกโดยส่วนรวม คือ นับตั้งแต่ทันทีที่สุเมธดาบสได้รับพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทีปังกรจนกระทั่งได้มาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูของเรา ขั้นตอนที่ ๒ นี้ เป็นขั้นตอนที่ละเอียดอ่อน แสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ที่มีต่อสัตว์โลก (๔) ผลของการนำขันติบารมีมาใช้จากชาดกเรื่องพระจันทกุมาร ทำให้สามารถการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จะได้พบความสันติสุขนั้นเราจะต้องให้รู้เท่าทันเรื่องความทุกข์เสียก่อนเพราะความทุกข์เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องประสบความอยากลำบากอยู่ตลอดเวลาทั้งทุกข์ทางกายทางใจทำให้การทำงานหรือการดำเนินชีวิตก็ขัดคล้องถ้าหากเราได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับเรื่องขันติให้แจ่มแจ้งแล้วนำไปพิจารณาปฏิบัติเมื่อสามารถที่จะอดทนต่อสิ่งต่างๆได้การแสดงออกทางกายวาจาและใจก็ดีตามไปด้วยและพบแห่งความสุขอันยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่สำคัญนำไปสู่พระนิพพาน

๕. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ขันติบารมีเป็นนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในวิถีนักสร้างบารมี หากไม่สร้างขันติบารมีจะทำให้ชีวิตหลงใหลไปตามกระแสกิเลส เมื่อมนุษย์อยู่ในกระแสกิเลสแต่ไม่ทนต่อกิเลสก็จะสร้างบาปไปอบาย เวียนวนทนทุกข์อยู่ไม่สิ้นสุดในวัฏสงสาร การสร้างขันติบารมีธรรมเป็นการสร้างนิสัยต่างๆ เพื่อความหนักแน่นของจิตใจ ชอบรักษาใจให้เป็นปกติสุข ชนิดยอมตายแต่จะไม่ยอมแพ้ต่อกิเลสเด็ดขาด ทำให้เป็นคนสงบ กิเลสทำร้ายได้ยาก รักษาความดีได้มั่นคง เป็นผู้น่าคบหา น่าเข้าใกล้ เป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นได้ดี และมีพื้นฐานใจเอื้อต่อการสร้างบารมีอื่นๆ ให้รุดหน้าแก่กล้าขึ้นไปได้อย่างยอดเยี่ยม ดังนั้นขันติบารมีจึงเป็นนิสัยสร้างภูมิคุ้มกันกิเลสได้อย่างดีดุจโล่ป้องกันศัตรู หากนิสัยแห่งขันติบารมีบกพร่องวิถีนักสร้างบารมีจะไม่ปลอดภัยเพราะต้องพ่ายแพ้กิเลสอยู่บ่อยๆ จนก่ออกุศล สร้างวิบากมาขัดขวางวิธีทางของตน กระทั่งพลาดพลั้งไปลงอบายอยู่เนื่องๆ เป้าหมายปลายทางก็ห่างไกลออกไปทุกที จนท้อแท้เปลี่ยนเป้าหมายไปในที่สุด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องครอบครองนิสัยขันติบารมีให้ได้ก่อนที่จะพ่ายแพ้ต่อกิเลสการบำเพ็ญขันติบารมีในชาตินี้ได้เกิดเป็นพระจันทกุมาร เพื่อปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า

หากในสังคมไทยรู้จักการนำเอาหลักขันติมาปรับในการดำเนินชีวิตจะเป็นคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่

๒. ข้อเสนอแนะนำในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาเปรียบเทียบขันติบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับขันติบารมีในพระพุทธศาสนามหายาน

๒. ควรศึกษาขันติบารมีในพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบบารมีในพระพุทธศาสนาปัจจุบันในเชิงวิเคราะห์กับพุทธศาสนามหายาน หรือเปรียบเทียบกับศาสนาอื่น

๓. ควรศึกษาเรื่องขันติบารมีในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญขันติบารมีของพระโพธิสัตว์ให้ครอบคลุมในทุกๆด้านรวมทั้งบารมีอื่นๆด้วย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเทพมุนี (วิลาสญาณวโร). **ศาสตร์ว่าด้วยการเป็นพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, ม.ป.ป..

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญสุวฑฺฒโน). **ทศบารมีทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(๒) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

พระมหาขันทองวชิรปญฺโญ. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** คณะศิลปะศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

พระมหาจู่ล้อมชูเลื่อน. “ความกล้าหาญทางจริยธรรมในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในทศชาติชาดก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.